

**Hoop, weerbaarheid en
brede welvaart**

Najaar 2021

The Hope Barometer

THE
HOPE
PROJECT

Auteur van dit rapport:

Emma Pleeging

Erasmus Happiness Economics Research Organisation

In samenwerking met:

Steven van den Heuvel

Cees Tulp

The Hope Project

thehopeproject.nl

MEDE MOGELIJK
GEMAAKT DOOR

Woord vooraf

Sinds 2017 wordt er in Nederland onderzoek gedaan naar 'hoop', in de vorm van een samenwerking tussen de Erasmus Happiness Economics Research Organisation (EHERO, www.eur.nl/en/ehero) en het Institute of Leadership and Social Ethics (ILSE, www.etf-ilse.org). Een belangrijk onderdeel van dit onderzoek naar hoop is de Hoopbarometer, een zevendimensionaal instrument waarmee sinds 2017 elk najaar de mate van hoop gemeten wordt, onder de Nederlandse bevolking. Met ingang van 2020 is een deel van het onderzoek door ILSE verzelfstandigd in The Hope Project (www.thehopeproject.nl), een initiatief dat financieel wordt ondersteund door de Goldschmeding Foundation voor Mens, Werk en Economie (<https://goldschmeding.foundation>). Het is in opdracht van The Hope Project dat EHERO dit jaar een meting heeft uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in de manier waarop de hoop, weerbaarheid en brede welvaart met elkaar samenhangen. Deze rapportage biedt een weergave van deze meting, waarbij we de scores ook vergelijken met de metingen van vorige jaren.

Hoop, weerbaarheid & brede welvaart

In het licht van de covid-19 pandemie speelt eind 2021 het thema weerbaarheid een grote rol. Na bijna twee jaar van flinke uitdagingen en tegenslagen kijken we terug op wat ons heeft geholpen door te zetten in deze moeilijke tijden. Iemand die weerbaar is, weet op een passende manier om te gaan met uitdagende omstandigheden. Weerbaarheid gaat over creatief zijn, jezelf kennen en kunnen inschatten wat de situatie beter of in ieder geval draagbaar maakt, zonder door te schieten in extreme reacties zoals agressie of extreme voorzichtigheid of vermijding.

Hoop en weerbaarheid zijn aan elkaar gerelateerd en kunnen elkaar versterken. Hoop stelt ons in staat om te verbeelden hoe de wereld mooier en beter zou kunnen zijn, en weerbaarheid helpt ons om te accepteren wat er op dit moment nog niet juist is. Voor onze mentale gezondheid is het belangrijk om hoop en weerbaarheid met elkaar af te wisselen, want enkel blijven hangen in één van deze toestanden helpt ons niet om vooruit te komen.

De afgelopen jaren hebben ons ook laten reflecteren op wat we nodig hebben om zoveel mogelijk welzijn te behouden en te vergroten. Dit blijkt om veel meer te gaan dan simpele economische welvaart. Ons welzijn is afhankelijk van een breed scala aan voorzieningen en mogelijkheden, zoals gezondheid, onderwijs, milieu, sociale relaties en onze leefomgeving. Deze brede welvaart stelt ons in staat om een goed leven op te bouwen, zelfs als er op dat moment veel niet goed gaat.

In de meting met de Hoopbarometer onderzoeken we dit jaar de relatie tussen hoop, weerbaarheid en brede welvaart. We kijken hoe hoopvolheid onder de Nederlandse bevolking zich in de afgelopen tijd heeft ontwikkeld, of hoop ons helpt om weerbaar te zijn, en wat de zaken zijn die ons hoopvol maken voor de toekomst.

Wat is hoop?

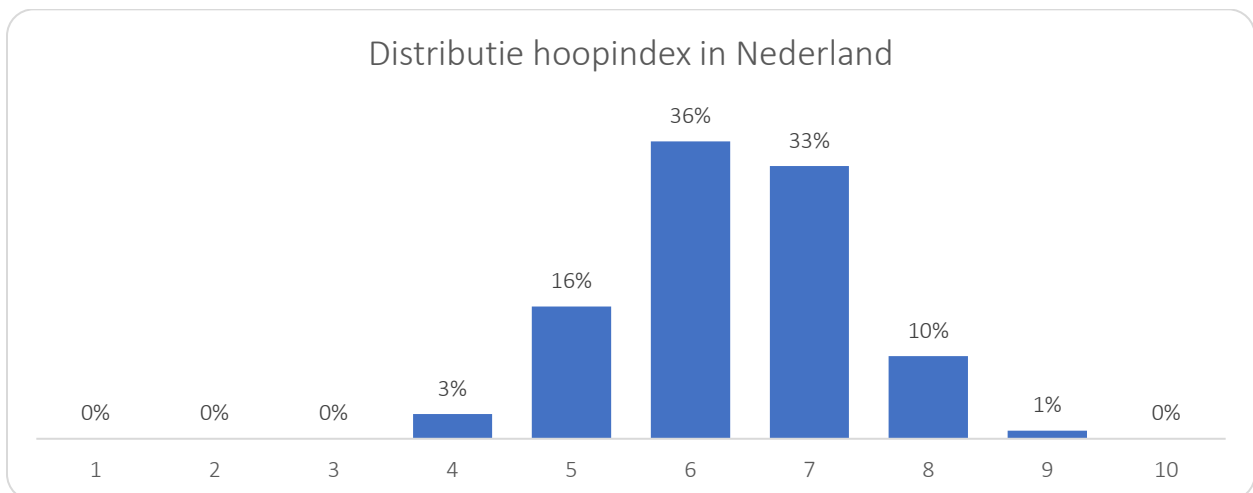
In de Hoopbarometer wordt hoop gedefinieerd als een verlangen naar verbetering, waarvoor we bereid zijn te handelen, maar waarvan we nooit helemaal zeker zijn dat we het kunnen bereiken. Juist deze onzekerheid onderscheidt hoop van optimisme, en maakt dat hoop een belangrijke drijfveer is: zolang we niet zeker weten of we zullen krijgen wat we willen, blijven we ons inzetten. Hoop omvat verschillende dimensies van ons mens-zijn; het gaat om verlangens, overtuigingen en gedrag. Hoe hoopvol we ons voelen is daarom niet op een simpele, eendimensionale wijze te meten. Hoop omvat verschillende dimensies, en de Hoopbarometer tracht deze aspecten zo goed mogelijk in kaart te brengen. Daarbij maken we een onderscheid naar de volgende zeven dimensies van hoop:

1. Cognitie: de gedachten en overtuigingen die mensen hebben over de mogelijkheid een gehoopt doel te bereiken, en de verschillende paden die ze kunnen nemen om dit voor elkaar te krijgen.
2. Emotie: de gevoelens die gepaard gaan met hoopvolle gedachten. Deze emoties zijn minder bewust dan gedachten, zijn minder gemakkelijk te sturen, motiveren ons gedrag en zijn niet altijd rationeel, bijvoorbeeld wanneer we tegen beter weten in blijven hopen.

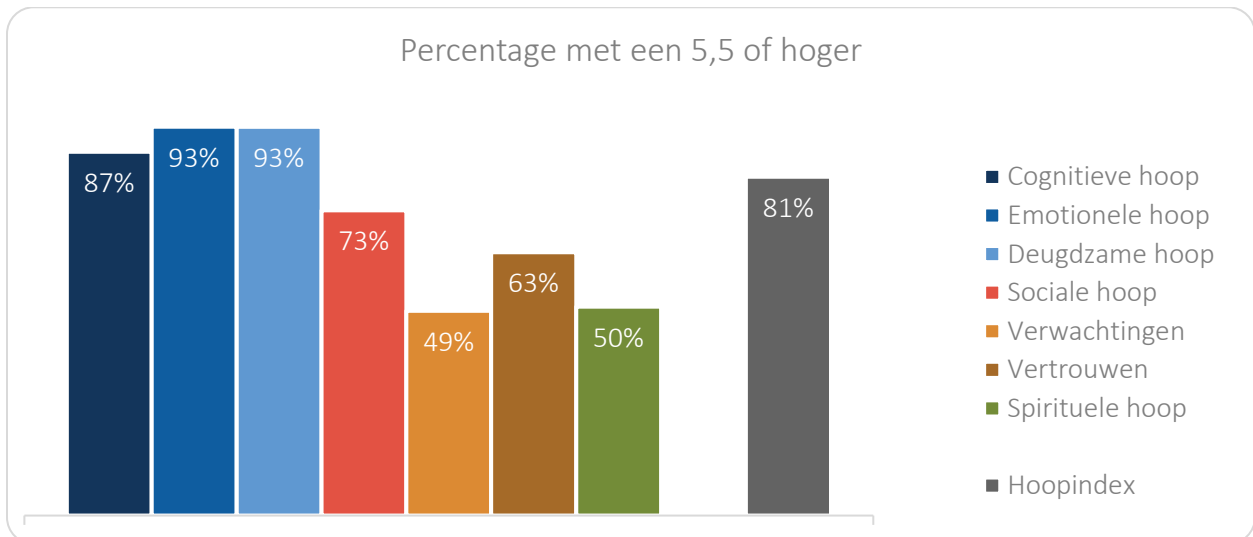
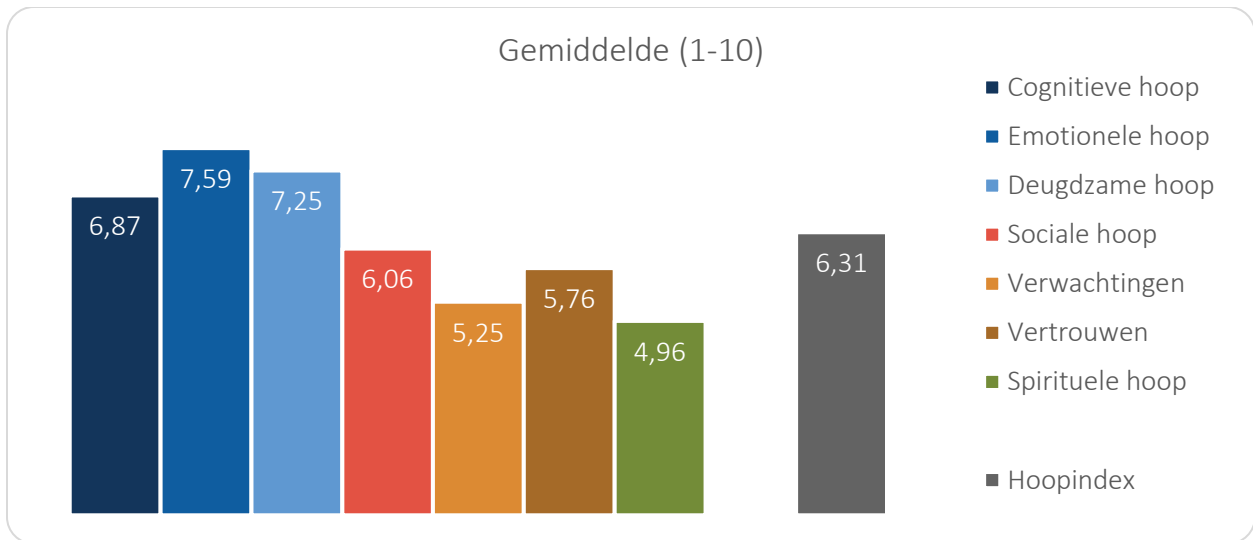
3. **Deugd:** de morele en constructieve eigenschap die mensen drijft om 'het juiste' na te jagen. Ook doet deugdzaam hoop altijd recht aan het belang van andere mensen. Deugdzaam hoop impliceert daarmee ook dat iemand probeert bij te dragen aan de hoop van een ander.
4. **Verbinding:** mensen zijn sociale wezens, en wanneer zij hun doelen najagen, doen zij dit zelden helemaal in isolatie van anderen. Sociale hoop impliceert dat mensen vertrouwen dat mensen in hun omgeving hen ondersteunen om hun doelen na te jagen.
5. **Verwachting:** maatschappelijke en persoonlijke verwachtingen sturen voor een belangrijk deel hoe we ons gedragen. We investeren eerder in bijvoorbeeld een onderneming of een opleiding als we positieve verwachtingen hebben van de toekomst
6. **Vertrouwen:** vertrouwen in mensen om ons heen, maar ook in maatschappelijke instituties. Wanneer mensen weinig vertrouwen hebben in bijvoorbeeld de overheid, het rechtssysteem of de politie, neemt de hoop om als maatschappij of persoon te ontwikkelen sterk af.
7. **Spiritualiteit:** hoop gebaseerd op geloof of een niet-religieus waardenkader, zoals een hoger doel of waarde zoals mensenrechten, spirituele overtuiging, of transcendentie ervaring.

Empirisch onderzoek

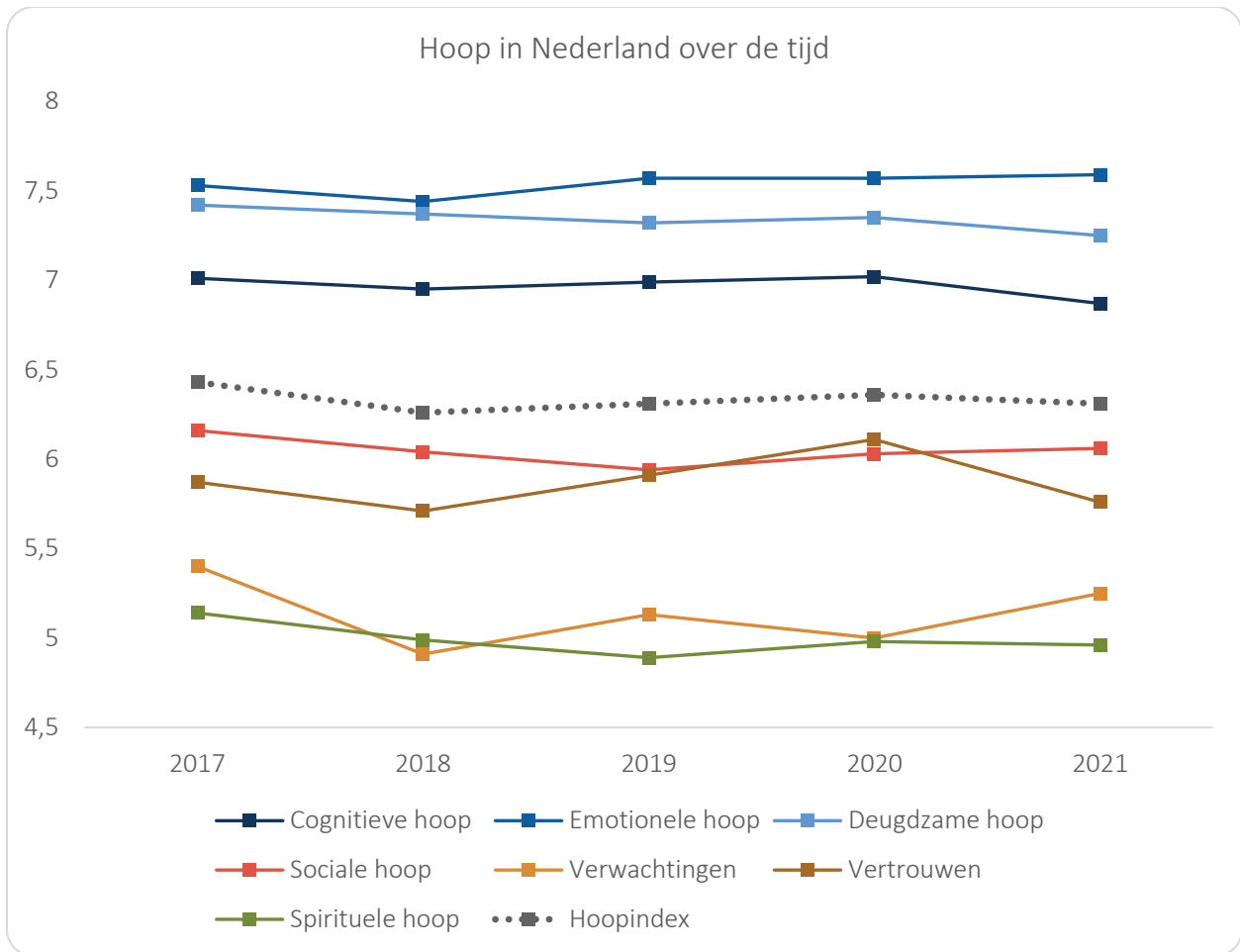
Om te onderzoeken hoe hoopvol Nederlanders op dit moment zijn, is in september 2021 een enquête uitgezet onder ruim 900 deelnemers van het LISS-panel (Longitudinal Internet Studies for the Social sciences) die allen ook in 2020 hebben meegedaan aan dit onderzoek.

De hoopindex is het gemiddelde van de zeven dimensies van de Hoopbarometer. Op deze index scoren Nederlanders gemiddeld een 6,3 op een schaal van 1 tot 10. De overgrote meerderheid (81%) scoort een voldoende (een 5,5 of hoger), maar ongeveer één op de vijf Nederlanders scoort een onvoldoende.

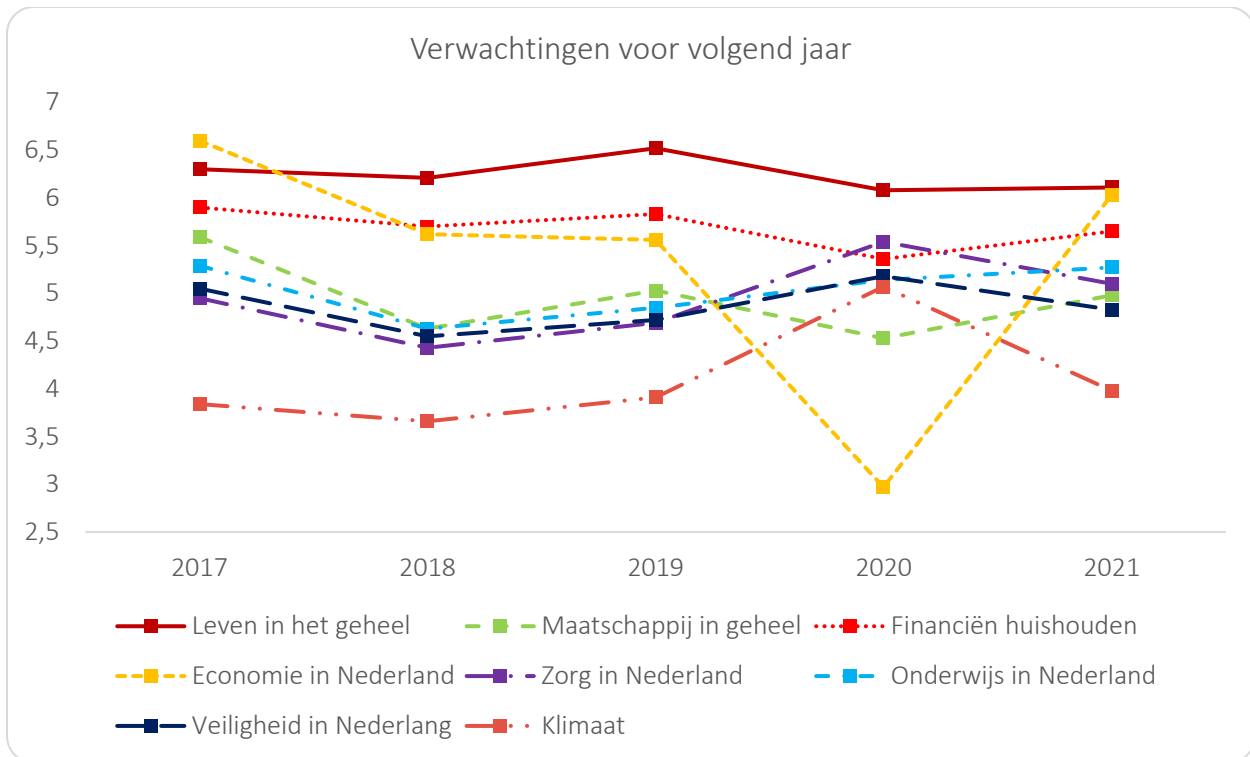

Wanneer we de specifieke dimensies van de Hoopbarometer onderscheiden, zien we dat er vooral hoog gescoord wordt op emotionele (7,6), deugdzame (7,3) en cognitieve hoop (6,9). Er wordt redelijk positief gescoord op sociale hoop (6,1) en vertrouwen (5,8), terwijl lage scores gaan naar verwachtingen (5,3) en spirituele hoop (5,0).

Vergeleken met voorgaande jaren vallen een aantal dingen op in de hoopcores van dit jaar. Zo is de score op de hoopindex in 2021 iets lager dan tijdens de eerste meting in 2017, maar is er geen verschil met vorig jaar¹. Drie domeinen waar we wel een significante verandering zien in het afgelopen jaar, zijn cognitieve hoop, verwachtingen en vertrouwen. Waar we in 2020 juist een toename zagen in vertrouwen en een afname in verwachtingen, wordt er in 2021 significant hoger gescoord op verwachtingen en lager op vertrouwen én cognitieve hoop. Het lijkt er dus op dat de veranderingen die in 2020 teweeg werden gebracht door de covid-19 pandemie, nu niet meer te zien zijn. We zien zelfs dat, vergeleken met voor de pandemie, onze verwachtingen hoger zijn en ons vertrouwen lager.

¹ Om veranderingen in hoop, verwachtingen en vertrouwen over de tijd te analyseren, zijn regressies gebruikt waarin gecontroleerd wordt voor geslacht, leeftijd, inkomen en jaar-dummy's. Significante verschillen duiden op een betrouwbaarheidsinterval van 95%.

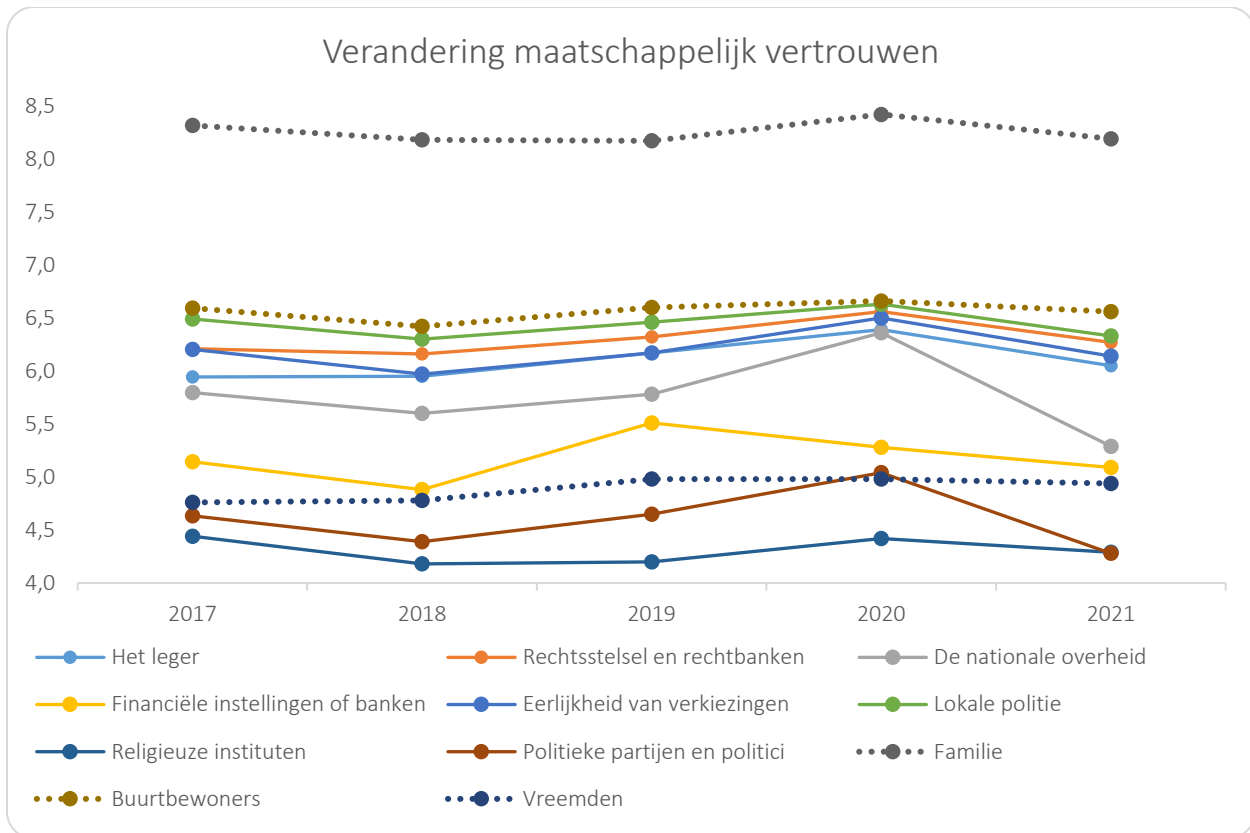

Wanneer we specifiek focussen op verwachtingen voor verschillende ontwikkelingen, zien we dat het toenemend optimisme vooral wordt gedreven door een zeer sterke stijging in onze verwachtingen voor de economie in Nederland (met zo'n 3 punten op een schaal van 1 tot 10). Ook denken we vaker dat het volgend jaar beter zal gaan met onze maatschappij als geheel en onze persoonlijke financiën. We verwachten daarentegen vaker dat het volgend jaar slechter zal gaan met de gezondheidszorg, veiligheid en het klimaat. Bij nadere inspectie blijkt dat de hoop vooral wordt gekleurd door positieve verwachtingen van economische ontwikkelingen, terwijl we juist minder hoopvol zijn geworden over ontwikkelingen in andere vormen van welvaart.

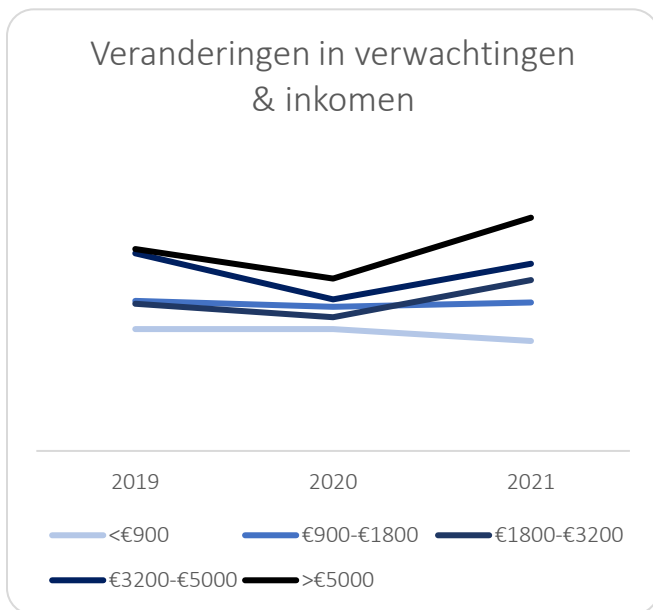
De daling in ons vertrouwen is terug te zien in een breed scala aan persoonlijke en maatschappelijke velden. De sterkste daling zien we voor vertrouwen in de nationale overheid (van ruim 1 punt op een schaal van 1 tot 10), maar ten opzichte van vorig jaar is ons vertrouwen ook significant gedaald als het gaat om onze familie, burens, het leger, rechtsstelsel, financiële instellingen, de eerlijkheid van verkiezingen, lokale politie, religieuze instituten en politieke partijen. Gezien deze ontwikkelingen zouden we dus zelfs kunnen stellen dat Nederland momenteel in een vertrouwenscrisis verkeert, een trend die we ook terugzien in andere onderzoeken onder de Nederlandse bevolking in deze periode (zie bijvoorbeeld Engbersen et al., 2021²).

² Engbersen, G., Bochove, M. van, Boom, J. de, Bussemaker, J., Farisi B. el, Krouwel, A., Lindert J. van, Rusinovic, K., Snel, E., Heck, L. van, Veen, H. van der, Wensveen, P. van (20221). De laag-vertrouwen-samenleving. De maatschappelijke impact van COVID-19 in Amsterdam, Den Haag, Rotterdam & Nederland.

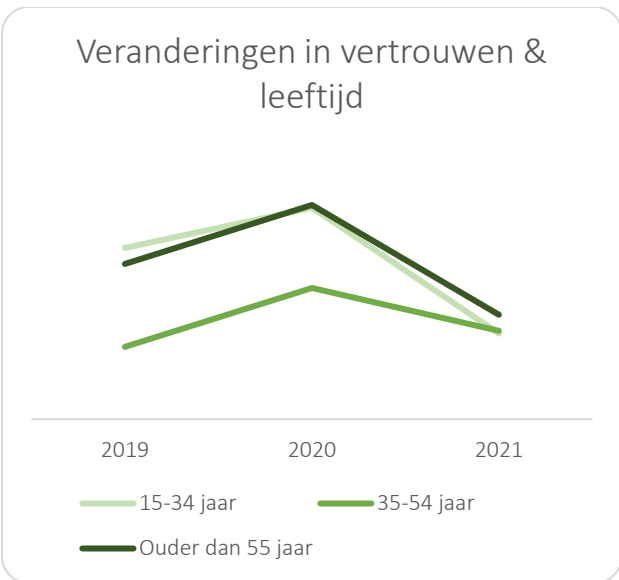
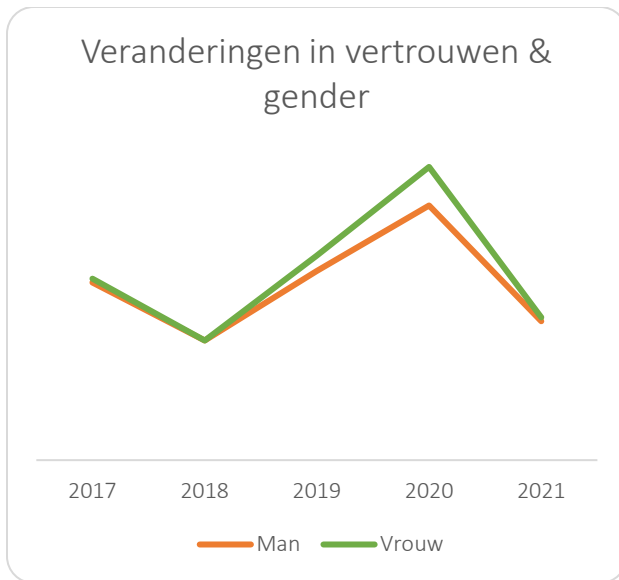

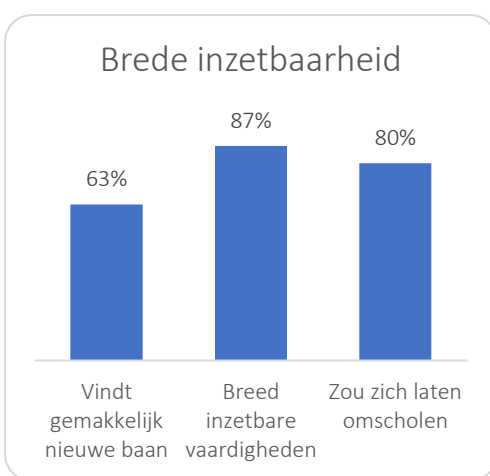
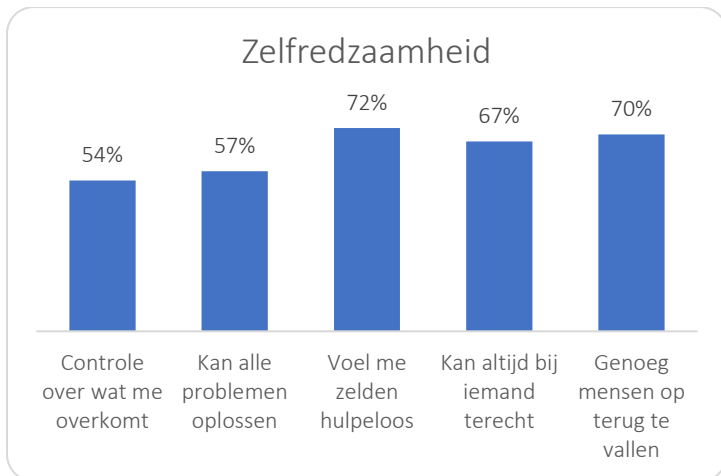
De veranderingen in hoop, verwachtingen en vertrouwen zijn niet voor iedereen hetzelfde verlopen in het afgelopen jaar. Verschillende groepen van de bevolking hebben het afgelopen jaar anders ervaren.

Zo zien we dat verwachtingen met name zijn toegenomen voor de hoogste inkomens-groepen, en dat er zelfs geen toename is te zien voor huishoudens met een maandelijks inkomen onder de €1800. Voor de huishoudens met een inkomen onder deze grens, zien we dat, hoewel zij ook optimistisch zijn over ontwikkelingen in de Nederlandse economie, dit niet opweegt tegen de pessimistische verwachtingen die zij hebben van andere maatschappelijke ontwikkelingen, zoals de gezondheidszorg, veiligheid en het klimaat.

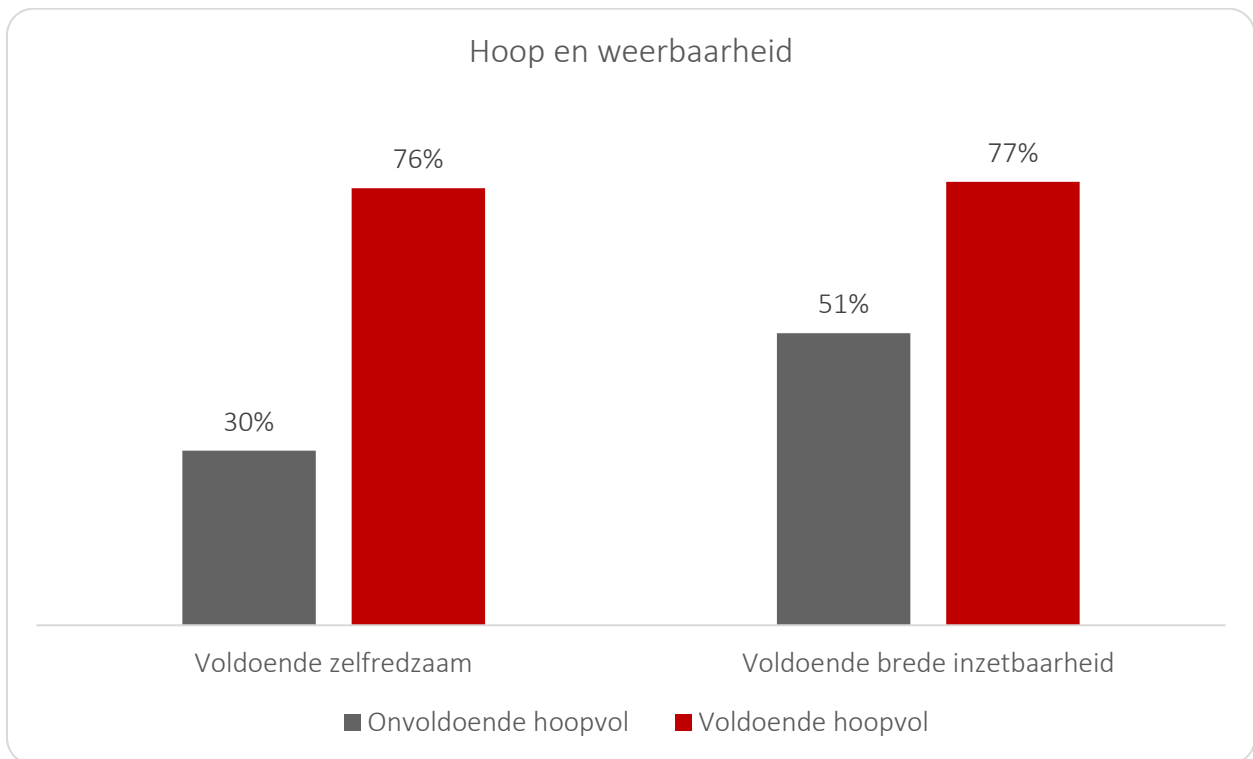
Ook veranderingen het vertrouwen in anderen en in maatschappelijke instituten is niet voor iedereen hetzelfde verlopen. Zo zagen we vorig jaar dat het vertrouwen met name toe was genomen onder vrouwen. Dit jaar is dit verschil weer verdwenen, en scoren zowel mannen als vrouwen ongeveer even hoog op vertrouwen als in 2019. Verder zien we dat vertrouwen met name is afgenomen onder jongeren en ouderen, terwijl mensen tussen de 35 en 54 jaar geen significante daling in hun vertrouwen ervoeren.

Om te onderzoeken hoe weerbaar de deelnemers aan dit onderzoek zich voelen, zijn zij gevraagd aan te geven in hoeverre zij zichzelf zien als zelfredzaam en in hoeverre zij breed inzetbaar zijn als het gaat om werk. Beide toestanden geven aan in hoeverre mensen het gevoel hebben dat zij constructief om kunnen gaan met tegenslag. De meerderheid van de deelnemers geeft aan zich 'zelfredzaam' te voelen. Iets meer dan de helft heeft het gevoel controle te hebben over wat hen overkomt (54%) en dat zij (bijna) alle problemen die zij tegenkomen kunnen

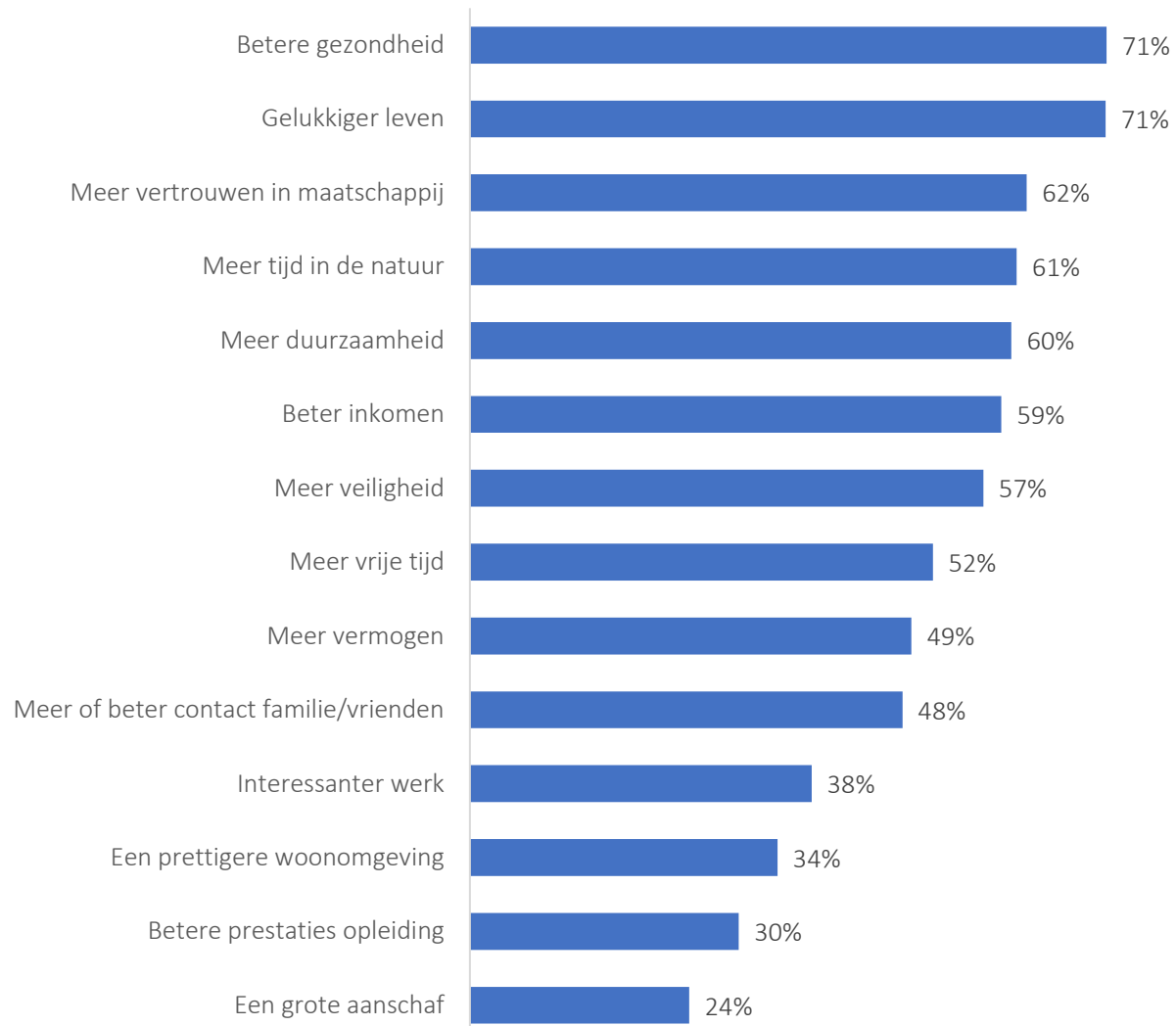
oplossen (57%). Ongeveer twee derde geeft bovendien aan dat zij zich zelden hulpeloos voelen (72%); dat zij altijd bij iemand terecht kunnen (67%); en dat zij genoeg mensen hebben om op terug te vallen (70%). Hoewel de meeste mensen dus het gevoel lijken te hebben dat zij goed om kunnen gaan met tegenslagen, is er ook een aanzienlijke groep die dit gevoel niet heeft.

Van degenen die werkzaam zijn, geeft bijna twee derde aan dat zij na ontslag waarschijnlijk gemakkelijk een nieuwe baan vinden (63%); en een nog grotere groep geeft aan dat zij breed in te zetten vaardigheden hebben (87%); en zich zouden laten omscholen voor een nieuwe carrière als dat nodig zou zijn (80%).

Hoop en weerbaarheid lijken een relatief sterk verband te hebben. Van de mensen die zich voldoende hoopvol voelt (een score van 5.5 of hoger op de hoop-index), geeft ruim driekwart aan zich zelfredzaam (76%) en breed inzetbaar (77%) te voelen. Voor de mensen die onvoldoende scores op de hoopindex is dit slechts het geval voor minder dan een derde (30%) en een kleine meerderheid (51%). Het lijkt er dus op dat weerbaarheid en hoop voor de toekomst hand in hand gaan.

Hoop voor het komend jaar

Om te onderzoeken hoe hoop gerelateerd is aan brede welvaart, zijn deelnemers van dit onderzoek gevraagd waar zij op hoopten voor het komende jaar. De grootste groep geeft aan te hopen op een betere gezondheid (71%) en een gelukkiger leven (71%). Dit wordt gevolgd door hoop op meer vertrouwen in de maatschappij (62%), meer tijd in de natuur (61%), meer duurzaamheid (60%), een beter inkomen (59%), meer veiligheid (57%) en meer vrije tijd (52%). Een minderheid hoopt bovendien op meer vermogen (49%), meer of beter contact met familie of vrienden (48%), interessanter werk (38%) en een prettigere woonomgeving (34%). Minder dan een derde van de deelnemers hoopt op betere prestaties in hun opleiding (30%) of een grote aanschaf (24%).

Niet alle groepen Nederlanders lijken even sterk te hopen op deze verschillende doelen. Zo zien we dat immigranten significant vaker hopen op geluk³ en dat niet-westerse immigranten vaker hopen op een beter inkomen, een prettigere woonomgeving, een betere gezondheid, meer of beter contact met familie of vrienden of betere prestaties in opleiding. Inwoners van sterk stedelijk gebied hopen vaker op een prettigere woonomgeving, meer tijd in de natuur en meer duurzaamheid. Waar jongeren vaker hopen op een beter inkomen, meer vermogen, meer vrije tijd, interessanter werk, een grote aanschaf, een prettigere woonomgeving of betere prestaties in hun opleiding, hopen ouderen vaker op een betere gezondheid, meer veiligheid, meer duurzaamheid en meer vertrouwen in de maatschappij. Lagere inkomens hopen vaker op een hoger inkomen, interessanter werk, een prettigere leefomgeving en meer of beter contact met familie of vrienden; terwijl hogere inkomens vaker hopen op meer vrije tijd. Als laatste zien we dat mannen vaker hopen op meer vermogen of een grote aanschaf zoals een auto of tv.

Conclusie

In de meting van dit jaar met de Hoopbarometer hebben we gefocust op weerbaarheid en brede welvaart. Een aantal bevindingen vallen op. Allereerst zien we dat Nederlanders relatief hoopvol zijn, met een score van 6,3, vergelijkbaar met de score in 2020.

Er is wel een schommeling te zien als we kijken naar verwachtingen en vertrouwen. Waar we na het uitbreken van de covid-19 pandemie vorig jaar een grote afname zagen in verwachtingen, alsook een flinke toename in vertrouwen, zijn deze verschillen ruim ingelopen. Op dit moment hebben Nederlanders zelfs positievere verwachtingen en minder vertrouwen dan in 2019, vóór de aanvang van de pandemie.

Wanneer we kijken naar verwachtingen, zien we dat Nederlanders vooral positief zijn over de economie, maar juist negatiever zijn geworden over andere zaken die vallen onder brede welvaart, zoals de gezondheidszorg, veiligheid en het klimaat. Het vertrouwen in anderen en in maatschappelijke instituten is over de hele linie gedaald, hoewel we de grootste daling zien voor vertrouwen in de nationale overheid en in politieke partijen.

Een positieve relatie tussen hoop en weerbaarheid valt op te maken uit de grote verschillen in weerbaarheid tussen mensen die voldoende of onvoldoende scores op de hoopindex. Hoewel Nederlanders over het algemeen aangeven vrij weerbaar te zijn, is er ook een aanzienlijke groep die niet altijd het gevoel heeft goed om te kunnen gaan met tegenslagen. Vaak gaat dit gevoel samen met een lage score op hoop.

Voor het komend jaar zien we dat mensen vooral hoop hebben voor een gezond en gelukkig leven, hoewel er duidelijke verschillen zijn tussen groepen Nederlanders. Al met al kunnen we stellen dat Nederlanders zich weerbaar en hoopvol tonen, maar dat er ook ruimte is om hierin te groeien.

---

³ Om verschillen in hoop te onderzoeken, zijn regressieanalyses gedaan op de mate waarin iemand aangeeft te hopen op een bepaald doel, waarbij gecontroleerd wordt voor gender, leeftijd, inkomen, etniciteit en stedelijkheid van de woonomgeving. Een significant verband geeft aan dat de regressie-coëfficiënt met 95% zekerheid niet 0 is, of verschilt van de referentiecategorie.

**THE
HOPE
BAROMETER**

A stylized graphic of a gauge or needle is integrated into the text. The needle is a thick black line pointing towards the top right, with a small black square at its base. The gauge is represented by a semi-circular arc of short, black tick marks on the right side, suggesting a scale or measurement.